

Omer Hamzić

Likovi zavičaja

AHMET ŠILJIĆ KADIJA

Ahmet Šiljić Kadija, sin H. Hfz. Mustafe ef Šiljića rođen je 1910. godine u Dobruju u ulemanskoj porodici Šiljića, koji vode porijeklo iz Lukavice. Nije bio napunio ni godinu starosti, kada se njegov otac, nakon imenovanja za muderisa Osman-kapetanove medrese, doselio s porodicom u Gračanicu.¹ Nakon osnovne škole, završio je Šerijatsku gimnaziju, a zatim Šerijatsku sudačku školu u Sarajevu, u kojoj je stekao zvanje kadije. Po završetku studija, vratio se u Gračanicu, ali nije mogao dobiti namještenje zbog toga što "nije bio dovoljno odan" tadašnjem režimu.

Kadija je bio tipičan individualac, čovjek finih manira, kažu, uvijek lijepog izgleda, brižljivo dotjeran, gospodin koji je imao svoje ja, slobodouman, mladi intelektualac koji nije trpio lažne autoritete i okoštale građanske šeme u svom bližem i širem okruženju. Njegova se riječ slušala u čaršiji, u kafani, među običnim ljudima u džematu, njegovo mišljenje i njegova riječ cijenila se i poštovala među običnom "gračaničkom rajom" više nego izborna retorika tadašnjih lokalnih političara i uglednika. Jednostavno, on je često "presuđivao" o mnogim stvarima, rugao se oficijelnim sudijama i kadijama (režimskim i onim drugim), koji su ga morali poštovati dok su ga doušnici pratili i, na odgovarajućim mjestima, redovno otkucavali.

Na petomajskim izborima, 1935. godine, podržao je listu Udružene opozicije (Maček i Spaho), da bi se poslije Spahinog ulaska u vladu, deklarirao kao pristalica njegove političke linije u okviru JRZ. U septembru 1936. godine našao se u Akcionom odboru za osnivanje Sreskog odbora omladine JRZ, koji je bio sastavljen od desetak mlađih ljudi, različitih nacionalnosti.

Nije odobravao približavanje ranijih Mačkovih pristalica među Muslimanima ustaškom pokretu Ante Pavelića koje će uslijediti poslije potpisivanja sporazuma Cvetković – Maček, u avgustu 1938. godine.²

Iako se u poslijeratnim komunističkim krugovima tvrdilo da je Šiljić, neposredno pred rat bio član KPJ, za to nema pouzdanih dokaza. U tom teškom vremenu za Bosnu i Hercegovinu, on se sigurno našao u redovima Pokreta za autonomiju Bosne i Hercegovine, u kojem su se, između ostalih, nalazile i mnoge lijevo orijentisane studentske i sindikalne organizacije i pojedinci. U tom periodu družio se sa opoziciono nastrojenim i politički lijevo orijentisanim intelektualcima u Gračanicu: Ademom Osmanbegovićem, Hasanom Maglajlijom, Ahmedom Muratbegovićem Zdravkom Pavlovićem i još nekim momcima koji su se okupljali oko Narodne biblioteke. To je istina. Sve ostalo su neke naknadne konstrukcije.

Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije kadiju Šiljića zatekla je u Gračanicu. Kao zagovornik autonomije Bosne i Hercegovine, njeno "utapanje" u sastav NDH dočekao je kao nesreću za bosanske muslimane, koja je dolazila s njemačkim fašizmom. Znao je da u takvoj tvorevini bosanski muslimani ne mogu biti "cvijeće hrvatskog naroda", već samo topovsko meso pod znakom slova U. To je otvoreno govorio po gračaničkim sokacima i kafanama, dok su neki njegovi sugrađani ili ćutali ili javno odobravali političke poteze Ademage Mešića i Hakije Hadžića.

U tom "smutnom vremenu", od maja do avgusta 1941. godine, Kadija je bio u stalnom kontaktu sa tadašnjim kotarskim predstojnikom Ademom Osmanbegovićem, koji je nastojao da spriječi progone uglednih Srba po Gračanicu. Zato će ga ustaška centrala smijeniti s funkcije kotarskog predstojnika i početkom avgusta poslati na službu u Banja Luku.

Iako je bio pod stalnom prismotrom ustaških vlasti, kadija Šiljić je tih dana, izgleda, držao vezu između kotarskog predstojnika Adema Osmanbegovića i komunističkog vođe

Slika 1. Uspomena iz 1937. ili 1938. S lijeva na desno, stoje: 1. Šaković Mujo; 2. Sumbul (čuveni svirač uz tamburu); Vladinir Simeunović, službenik, glumac amater; 4. Isidor Papo, trgovac; dole: 1. Ahmet Šiljić Kadija; 2. Fadil Rustemović iz Kladnja, gruntovničar; Adam Džebić, vlasnik bigfea kod Sahat kule

ustanka na Ozrenu, Todora Vujasinovića.³ Možda je zato Vujasinović i tvrdio da je Kadija bio pripadnik partijske ćelije u Gračanici, koja je, kako je pisao, bila "slabija nego ostale".⁴ U sjećanjima tadašnjih članova KPJ u Gračanici, međutim, Šiljić se u tom kontekstu ne spominje ili ga se "oni ne sjećaju".

U svakom slučaju, kao intelektualac i visoko moralan čovjek, individualac u odlučivanju i rasuđivanju, pripadao je grupi antifašistički raspoloženih pojedinaca, pretežno mlađih ljudi, koji se nisu slagali sa mjerama ustaškog režima u Gračanici

Od jeseni 1941. do proljeća 1942. godine, tokom trajanja ustanka na Ozrenu, u Gračanici je bila stacionirana 13. ustaška bojna. Zapovjednik bojne, satnik Ivan Štir, u više navrata pokušavao je pokrenuti domaće musliman-

ske stanovništvo na masovnije pohode i pljačke srpskih sela oko Gračanice. U isto vrijeme uspostavio je mrežu svojih doušnika koji su ga redovno obavještavali o tome šta misli "čaršija" o mjerama i postupcima režima. Bila su mu poznata imena svih protivnika ustaške politike u Gračanici. Znao je za javna istupanja Ahemta Šiljića Kadije, koji je sa odvratnošću govorio protiv ustaškog pohoda na Skipovac i njihovog pokušaja da u to masovnije pokrenu domaće stanovništvo.

Kad je u tome "prevršio mjeru", ustaška patrola "pokupila ga je nasred čaršije" i privela u Štirovu komandu, 21. 2. 1942. godine. Pošto je bio dobro upoznat sa njegovim antiustaškim djelovanjem, ustaški satnik ga je odmah "stražarno" otpremio u tuzlanski zatvor. U aktu koji je upućen u Župsku redarstvenu oblast pisalo je da je uhapšen "zbog toga što se više od mjesec dana nije odayvao na vojnu vježbu i zbog svog komunističkog nastrojenja", pa je i predloženo da se odmah otpremi u koncentracijski logor.⁵

Hapšenje Ahmeta Šiljića Kadije imalo je znatnog odjeka u gračaničkoj čaršiji. Negodovali su mnogi njegovi poznanici i prijatelji, ugledni ljudi u čaršiji. Umiješao se i novi kotarki predstojnik Husein Tolić (došao na to mjesto nakon smjene Adema Osmanbegovića), koji je na Župsko-redarstvenoj oblasti u Tuzli izdejtvoovao da ga saslušaju i puste kući - 2. 3. 1942. godine.⁶

Njegovo ime, ipak je ostalo upisano u ustaškim i policijskim dosijeima Gračanice i Tuzle.

Početkom februara 1943. godine našao se na spisku Ustaške nadzorne službe (UNS-a) na kojem se nalazilo 25 sumnjivih osoba iz Gračanice, koje je trebalo po kratkom postupku otpremi u logor Jasenovac. Nakon intervencije kotarskog predstojnika Safeta Brankovića i komandira mjesne legije Sejde Đulića, ta velika akcija hapšenja osumnjičenih protivnika usta-

škog režima u Gračanici je osujećena.⁷

U proljeće 1943. godine Kadija se otvoreno suprostavljao političkoj kampanji za uključivanje Muslimana u 13. "Handžar" SS diviziju, koja se sa posebnim intenzitetom vodila u onim mjestima u kojima su bile stacionirane jedinice DOMDO pukovnije Hadžiefendića (legije). Konačno, suočen sa opasnošću i prijetnjama da će biti ponovo uhapšen i sproveden u logor, Kadija se odlučuje da "ode u šumu". Zajedno sa još nekoliko svojih sugrađana, 10. 5. 1943. godine, izašao je na partizansku teritoriju i nešto kasnije uključio se u Tuzlanski NOP odred.⁸

Neposredno nakon izlaska na partizansku teritoriju, našao se u grupi uglednih Muslimana s područja tuzlanske regije koji su početkom juna 1943. godine u mjestu Trnava potpisali dva čuvena proglasa Muslimanima istočne Bosne da ne stupaju u SS trupe, niti u drugu okupatorsku vojsku, nego da brane svoje kuće i ognjišta: "Ne dajte nikom svojega oružja i oduprite se silom svakome onom ko hoće da vam ga oduzme. Pomažite narodnooslobodilačku vojsku i stupajte u partizanske odrede i borite se protiv okupatora i njegovih sluga četnika i ustaša jer ćete jedino time osvijetliti svoj obraz i steći u budućoj zajednici naroda Jugoslavije dostojno mjesto."⁹

Od druge polovine avgusta 1943. godine Šiljić se našao u većoj grupi partijsko-političkih radnika koji su djelovali u selima između Srebrenika, Gradačca, Gračanice i Smoluće. Bilo je to vrijeme intenzivnih priprema partizanske vojske za napad i zauzimanje Tuzle, 2. 10. 1943. godine. Za 40 dana, koliko su partizani držali Tuzlu, od 2. 10. do 9. 11. 1943. godine, formirano je nekoliko krupnih partizanskih jedinica na tom prostoru, između ostalih, i Tuzlanski narodnooslobodilački partizanski odred, 24. 10. 1943. godine.

U njemu su na istaknutim dužnostima bila trojica Gračanlija, koji su otišli u partizane u maju 1943.: Vehid Begić, komandant 2. bataljona, Ahmet Šiljić Kadija, politički komesar 3.

Slika 2. S lijeva na desno: Hivzo Halilbegović, Ahmet Durić i Ahmet Šiljić

bataljona, Adem Osmanbegović politički komesar 4. bataljona. Poslije napuštanja Tuzle, početkom novembra 1943. godine, taj se odred uglavnom kretao kroz sela južno od Tuzle, gdje je, tokom zimskih operacija, kao tek formirana jedinica, sa neiskusnim starješinskim kadrom, bio izložen velikim teškoćama zbog stalnih napada njemačkih jedinica i zelenog kadra.

Nakon povlačenja 38. divizije NOVJ sa Majevice na Birač, (krajem maja 1944.), po naredjenju komandanta 3. korpusa NOVJ Koste Nađa, Štab Tuzlanskog odreda (koji je inače pretrpio velike gubitke i bio gotovo u rasulu), sa dvadesetak odabranih boraca, na čelu sa Omerom Gluhićem, ostavljen je na teritoriji zapadne Majevice, sa zadatkom da obavještajno i politički djeluje na tom terenu. Pridodata mu je jedna radio-stanica i šifre za vezu sa Štabom 3. korpusa i Oblasnim komitetom KPJ za istočnu Bosnu. U toj grupi odabranih boraca, iz Gračanice su bili: Adem Osmanbegović, Ahmet Šiljić i Tajib Sarajlić. Grupa je uspješno manevrisala po tom terenu, ali je povremeno

dolazila u sukobe s manjim ustaško-domobranskim i njemačkim jedinicama. U tim sukobima izgubila je nekoliko boraca.

Početak maja 1944. godine, Ahmet Šiljić je kao obavještajni oficir, dobio zadatak da se sa još 5 saboraca prebaci na teren prema Brčkom "radi nabavljanja hrane i prikupljanja obavještenja." Njihov pokret, međutim, nije mogao biti neprimijećen. U blizini sela Rašljani patrola je upala u zasjedu koju su im postavili esesovci. U pucnjavi, tokom izvlačenja iz zasjede, Šiljić je teško ranjen u obje noge. Ranjenog Šiljića esesovci su, nakon ispitivanja, zvjerski ubili, 10. 5. 1944. godine.¹⁰ O tome je njegov saborac, veterinar Hasan Maglajlija, zapisao sljedeće: "Pri jednom takvom dolasku naše patrole u selo Rašljane, esesovci su napali našu patrolu i tom prilikom bio je teško ranjen u nogu Ahmet Šiljić, zvanu Kadija, noga mu je bila prebijena i nije mogao ići. Drugovi su htjeli da ga izvuku, ali on je, procijenivši da će svi biti zarobljeni ako njega budu nosili, naredio da se patrola što brže povuče i ponese puškomitraljez, a on je ostao. Kad su došli esesovci, on se ponosno držao i oni su ga ubili, te je tu bio i pokopan. Jako nam je bilo žao druga Kadije, jer je to bio vrlo čestit i, hrabar i KP odan drug."¹¹ O pogibiji Ahmeta Šiljića drugi njegov saborac zapisao je sljedeće: "Ahmet Šiljić Kadija (...) je bio divan drug i komunist. U ophođenju pristupačan i taktičan. Cijenjen i vrlo ugledan među borcima. Zato smo ga svi žalili."¹²

Na mjestu ranjavanja i pogibije Ahmeta Šiljića mještani sela Ražljevo podigli su skromno spomen-obilježje.

Njegovi posmrtni ostaci preneseni su zajedničku partizansku grobnicu u centru Gračanice, 1952. godine.

Napomene

¹ H. hfz., Mustafa ef. Šiljić, sin Nuhanov, rođen je 1876. u Lukavici kod Gračanice. Školovao se Istanbulu, a službovao je najprije kao imam Selimije džamije i muderis u Doboju. Nakon odlaska Mehmed ef. Okića u Sarajevo, 1909. godine, došao je za muderisa Osman-kašpetanove medrese u Gračanici, gdje je službovao sve do Drugog svjetskog rata. Umro je 1951. godi-

ne i pokopan je na groblju Režići. Iako je bio muderis sa istanbulskom diplomom, pripadao je takozvanom konzervativnom krilu bošnjačke uleme između dva svjetska rata, koja se okupljala oko tuzlanskog časopisa "Hikjmet".

² Poznato je da je Spahino napuštanje opozicije i njegovo priklanjanje režimu, (utapanje JMO u JRZ), naišlo na osudu nekih uglednih muslimanskih političara (Ademaga Mešić, Hakija Hadžić), koji su ostali vjerni Mačekovoj udruženoj opoziciji, odnosno HSS. Nosi-lac te političke struje u Gračanici bio je Hfz. Ibrahim ef. Mehinagić, predsjednik Sreskog vakufsko-me-arifskog povjerenstva.

³ Esad Tihić, Omer Hamzić, Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji. Gračanica 1988., 125

⁴ Todor Vujasinović, Ozrenski partizanski odred, Sarajevo 1979. 20

⁵ Muzej Doboj, inv. br. 80

⁶ Muzej Doboj, inv. br. 60

⁷ Esad Tihić, Omer Hamzić, nav. djelo, 204

⁸ Da bi izbjegli mobilizaciju u 13. 33. diviziju (jer im je već bilo naređeno da se jave "Postrojbenom odjelu SS divizije u Zagrebu, jedna velika grupa oficira iz nekoliko postrojbi DOMDO pukovnije Hadžiefendića, početkom maja 1943. godine, pobjegla je na partizansku teritoriju i stupila u partizanske jedinice u okolini Tuzle. S njima je izašlo i nekoliko civila, uglednih građana iz Tuzle, Bijeljine i Gračanice. Signal za izlazak gračaničke grupe, 10. maja 1943. godine, dao je partijski sekretar iz Tuzle Mustafa Vilović. U toj grupi bili su Hasan Maglajlija, veterinar, Adem Osmanbegović, pravnik i Ahmet Šiljić kadija. Nešto prije njih otišao je i Vehid Begić. Osmanbegović i Maglajlija upućeni su na politički rad prema Gračanici, a Ahmet Šiljić kadija u operativnu jedinicu. Sa njima je trebalo da krene i Adem Alić, ali je odlučeno da on još neko vrijeme ostane u Gračanici (Esad Tihić, Omer Hamzić, *Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji*. Gračanica 1988., 210, 211) U jednom službenom izvještaju o tome je napisano sljedeće: "10. 5. 1943. u 04.00 sata napustili su u Gračanici 6. bojnu DOMDO pukovnije pričuvni poručnici Adem Osmanbegović i Vehid Begić i otišli u Majevicu i pridružili se partizanima. Od građana sa njima su otišli Hasan Maglajlić kotarski veterinar i Ahmed Šiljić, šerijatski sudija bez namještenja, oba iz Gračanice." (Arhiv Tuzlanskog kantona 5909/64, Douglasno izvješće Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije, Tuzla 30. 5. 1943.)

⁹ Arhiv VII, fond NDH, k 176, br. Reg. 34/3-3, k. 158, br. Reg. 6/7-3; Arhiv TK 388/6

¹⁰ Adem Osmanbegović, Kroz šestu i sedmu ofanzivu. *Tuzlanski narodnooslobodilački partizanski odred*, Tuzla 1988., 259; Tuzlanski narodnooslobodilački partizanski odred, *Spisak boraca*, Tuzla 1988, 425:

¹¹ Hasan Maglajlija, izjava kod autora

¹² Rade Perić, U Odredu između prvog i konačnog oslobođenja Tuzle. Tuzlanski narodnooslobodilački partizanski odred, Tuzla 1988.,199